

I gamle dage!

Dette er en beretning om livet ude på gårdene i fyrrerne. En beretning om en drengs start på sit voksenliv. En dreng, hvis forældre ikke syntes, de havde råd til at sætte ham i lære, så derfor blev han som 13-årig sendt ud "at tjene", som så mange andre drenge fra husmands- og arbejdshjem på den tid.

Dengang var der piger og karle på enhver gård. I dag er det anderledes. Ikke alle bønder har i dag dyr på gården, der skal passes, så de tager maskinstationen til at ordne jorden, og sparer derfor de unge mennesker.

På en enkelt gård var der som regel flere karle og en fodermester, og disse mennesker boede altid på stedet, så derfor var der naturligvis også tjenestepiger alt efter gårdens størrelse og menneskenes antal.

Som skrevet blev disse drenge sendt ud meget unge, og fik ofte en kummerlig tilværelse blandt de voksne karle, idet de måtte tage alt det dårlige og kedelige arbejde, og ligesådan gik det også vores unge knægt her, og meget af arbejdet var for tungt for ham.

Derudover var det næsten umenneskelige forhold i andre henseender, f. eks. var værelserne til disse karle altid ude i udbygningerne, aldrig i stuehuset, så der var ingen varme i rummene, og med de strenge vintre dengang, var der det meste af tiden is indvendig på væggene. Ville de have lidt varme, kunne en dør åbnes ind til kostalden, men det indebar naturligvis, at alt tøj kom til at lugte af køer.

I sengene var der dengang altid halm i bunden og uundgåeligt også mus i denne halm. Dynerne var nogle gamle tunge "høns" at få over sig uden rigtig varme i, så hvis de klagede over kulden, kunne de hente kornsække på loftet til at lægge øverst på dynen.

Et andet grelt eksempel var bademulighederne. Ude i gården var alle vegne dengang en vandpumpe, og der kunne karlene så stå og vaske sig i det kolde vand, uanset temperaturen, men der er jo grænser for, hvor ren man kan blive i koldt vand og frostvejr.

Nu var vores gut her meget lille af alder, og som følge heraf blev han mere drillet og kanøflet. De voksne karle fik sig en god latter, dersom han væltede med trillebøren, når han muggede under dyrene eller faldt med de

tunge kornsække. Endvidere kneb det at få vendt ploven, hver gang han nåede enden af ageren, han med 2 heste var sendt ud at pløje. For slet ikke at tale om udsynet over de store dyr, hvilket betød, at plovfuren blev skæv, og det måtte den absolut ikke være, så vankede der øretæver af bondemanden.

Nu er disse gårde, vores knægt her har arbejdet på, garanteret ikke specielt dårlige, vi må tro på, at forholdene har været således de fleste steder dengang.

Arbejdet på en bondegård følger jo årstiden, således at der fra tidligt forår og til jul er en masse ude på markerne, fra man "sår til" og til efterårspløjningen slutter ind mod jul. Meget af dette arbejde var håndarbejde og meget strengt. End ikke om vinteren var der mange ledige stunder. Dels skulle dyrene passes hver dag, men derudover brugtes disse måneder til at tærskes sommerens høst, idet enhver større gård havde sit eget tærskværk i laden dengang. Men også en masse brænde skulle ordnes, flækkes og stables til brug for stuehuset den efterfølgende vinter. De tynde grene og toppen af træerne blev hugget til "kvas". Dette "kvas" brugtes i komfuret. Ved ethvert komfur fandtes dengang en stor brændekasse, der altid fyldtes med dette "kvas", som gav god og hurtig varme.

I øvrig brugtes under krigen et brændsel, der hedder tørv, som man dengang "skar" i vore moser. Tørv dannes i moserne af plantematerialer af forskellig art. Dette lag af planterester "skar" man i firkantede klodser og stakkede til tørring inden brug. Var bondemanden så heldig at have en mose, havde han også brændsel der.

Som forstås havde de ansatte på gårdene heller ikke megen frihed. Man startede som regel kl. 5 om morgenen med dyrene. Malkede, muggede og fodrede, og de fleste gårde havde både køer og heste og grise, og de skulle alle ordnes inden karlene fik noget at spise. Mange steder blev mælken leveret direkte til mejeriet også inden da. Efter dagens gøremål var det igen dyrene som det sidste, man tog sig af inden aftenmaden. Hestene endda en ekstra gang inden sengetid. Men også her tog de voksne karle først, så det blev drengene, der måtte klare det sidste foderjob.

Hver fjerde søndag, når morgenarbejdet var slut, gårdspladsen fejlet, vandtrug og brændekasse fyldt, kunne der så blive resten af dagen til de unge selv.

Nu ville man tro at ”madmor”, som bondekonen kaldtes, var mere retskaffen overfor de unge knægte, hun trods alt havde ansvaret for, men nej hun lavede hellere 2 slags mad, end gav dem noget godt. Serverede skummetmælk fra en gård med mange malkekøer! Trods rationsmærker ingen kaffe og sukker, kun erstatninger. Stegte deres mad i fedt og herskabet i smør osv., så der var ingen barmhjertighed at hente hos hende.

Og hvad bød man så en knægt på 13 år for at arbejde og leve på denne måde, jo kr. 125,- for 6 måneder. Dengang blev man aflønnet hvert halve år på gårdene. I dag er kr. 125,- hvad vore 13-årige får i lommepenge om ugen, det gør en forskel.

I gamle dage var der noget, der hed ”skiftedag”. 1. maj og 1. november var dagene, hvor man normalt skiftede plads. Rejste man på andre tidspunkter, var man ikke rigtig troværdig, så det gjorde man nødt til. Men på ”skiftedagene” kunne man se piger og karle komme med ”karlekammerskabet” på hestevognene fra den ene gård til den anden. Derudover var forretningsfolkene allerede dengang også smarte, idet de holdt længe åbent på disse dage, også selvom det var søndag, der var ”skiftedag”.

Foråret 1990
Rigmor Nielsen